

Økologisk overvåking av vannfugl i Nordre Øyeren: NØFs vannfugltellinger 2024

SAMMENDRAG

Nordre Øyeren Fuglestasjon har også i 2024 overvåket vannfugltrekket i reservatet. Gjennom 37 tellinger har stasjonens personell inventert området fra Flateby-Østanes i sør til Sørumsneset i nord. Ved slutten av året (t.o.m. 10/12) har 79508 individer blitt observert, fordelt på 2590 observasjoner av 58 arter. 2024 ble et nok et vått år på Øyeren med mye høy vannstand. Stort tilsig lokalt til Øyeren i januar og problemer med is i kraftverkene (uke 4-8), revisjon i Sarp kraftverk og begrenset slukeevne (uke 8-12), tidlig vår og rekordstort tilsig (uke 15-18), en regnvåt sommer (juni-august) og septemberflom (uke 37-40), har gitt rekordmange dager (105) med vannstand over 5,00m. Ved denne vannstanden begynner Øyeren å bli uinteressant for de fleste vanntilknyttede arter, noe som også er synlig i årets vannfugldata. Hvis dette blir den nye normalen, vil Øyerens verdi som rasteplass for vannfugl på trekk reduseres. Hva det vil føre til på sikt for de ulike fuglepopulasjonene som har lært seg å bruke deltaet som orienteringspunkt under trekket kan man bare spekulere i.

GJENNOMFØRING

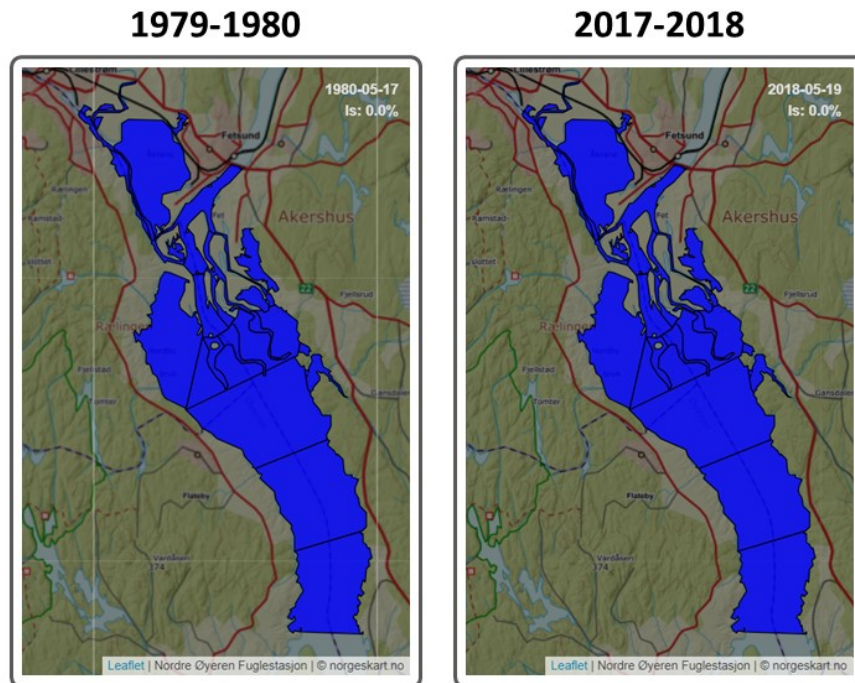
Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF) har fulgt vannfugltrekket i reservatet også i 2024. Stasjonens tellere har inventert området fra Flateby-Østanes i sør til Sørumsneset i nord under vår- og høsttrekket. Metoden vi bruker under disse tellingene er beskrevet i Fylkesmannsrapporten fra 2009 [1]. I år har vi klart å holde skjemaet med ukentlige tellinger fra mars til mai og fra august til desember og har ikke blitt nødt til å avlyse noen tellinger på grunn av vær eller sykdom. I tillegg har vi hatt tellinger annenhver uke gjennom vinteren, samt en sommertelling i juli. Det ble telt på følgende datoer: 13/1, 28/1, 10/2, 24/2, 4/3, 8/3, 17/3, 22/3, 30/3, 6/4, 13/4, 21/4, 27/4, 4/5, 12/5, 6/7, 3/8, 11/8, 18/8, 25/8, 31/8, 7/9, 15/9, 21/9, 28/9, 5/10, 13/10, 20/10, 27/10, 2/11, 9/11, 16/11, 23/11, 1/12, 8/12 (gjennomførte) og 14/12 og 28/12 (planlagte), noe som bringer oss opp i 37 tellinger i 2024.

Dette er det 49. året NØF gjennomfører sine systematiske vannfugltellinger, og det er vanskelig å understreke hvor viktig denne dataserien er. Men de nærmere 300 felttimene/år kommer ikke av seg selv. I år har vi mottatt støtte fra Miljødirektoratet (30 000 kr) og Akershus Fylkeskommune (30 000 kr). På denne måten har vi klart å fullfinansiere feltlønn og kjøregodtgjørelse for våre tellere, kompensere søknads- og rapporteringsarbeidet, samt finansiere vedlikehold av nødvendig digital infrastruktur.

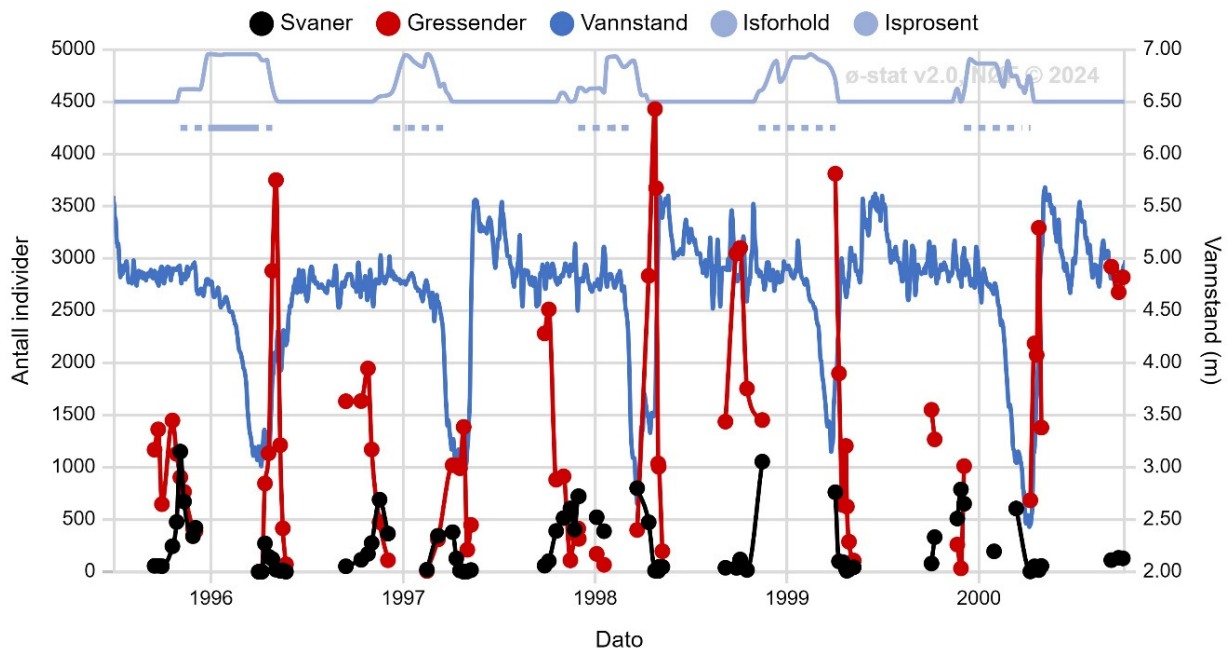
NØFs vannfuglregistreringer fra 1976 til dags dato er tilgjengelig på Artsobservasjoner.no via lenken www.artsobservasjoner.no/ViewSighting/SearchStoredQuery/3420137. Vi presenterer også våre data grafisk sammenstilt med vannstandsdata fra Glommens og Laagens brukseierforening (GLB), i sanntid ettersom de registreres, på nettsiden www.noef.no/grafikk.php. Her kan man velge art, artsgrupper, tidsintervall (1976 – dd) og vannstand. Det går også an å kombinere arter, lagre søket og dele det. Grafer, trender og bilder fra tellingene deles fortløpende på vår [Facebookside](#).

Nytt av året er at vi har lagt til visning av istilstand hentet fra vår isdatabase. «NØ-iskart» som inneholder informasjon om isforholdene i Nordre Øyeren fra uke til uke de siste 50 årene (1975-2024). Databasen består pr i dag av 63.908 observasjoner fordelt på 2458 datoer. Vi har brukt NØFs nedtegnede iskart og beskrivelser av isforhold, satellittdata, temperaturdata og enkelte andre kilder for å registrere prosent isdekke (0 – 100%) i 26 lokalitetspolygoner som dekker hele Nordre Øyeren. Prosjektet har blitt gjort mulig gjennom økonomisk støtte fra Glommens og Laagens Brukseierforening og Konsul Haldor Viriks legat. Man kan studere isdataene med tilhørende iskart

direkte i databasen (www.noef.no/iskart.php). Dataene er som nevnt også integrert i vannfuglportalen vår og er framstilt grafisk som istilstander og isprosent som kan velges fra nedtrekksmenyen (www.noef.no/grafikk.php). Isdataene kan lastes ned og gjenbrukes ved hjelp av NØ-Iskart API (www.noef.no/api). Vi er veldig fornøyd med at dette omfattende arbeidet nå er fullført og ser fram til å kunne analysere dataene opp mot våre vannfuglregistreringer.

Is i bevegelse: 1979/80 mot 2017/18-vinteren. Begge representative for sitt tiår. [Klikk på bildet for video](#)

Vann og is setter dagsordenen: Gressandtrekket (rød kurve) på våren klemmer seg inn i det lille vinduet mellom isløsning og vårflo. Svanene (svart kurve) er ikke påvirket i samme grad.

RESULTATER

Pr. 10. desember har 79508 individer blitt observert, fordelt på 2590 observasjoner av 58 fuglearter. (Tabell 1). Vi kan selvfølgelig ikke vite sikkert hvor mange individer disse observasjonene representerer. En del individer oppholder seg lenge i området og blir talt på flere etterfølgende tellinger, mens andre trekker raskt gjennom Nordre Øyeren. Dette er et akseptabelt resultat sammenliknet med snittet de siste 10 årene $\pm$ standardfeil (S.E; 2014-2023), som ligger på 59 ± 1 arter og 86108 ± 3571 individer. Som i tidligere rapporter har vi valgt å sammenlikne årets trekk for enkelte artsgrupper (gjess, gressender og vadere) og karakterarter (grågåås, krikvand og brushane) med den gjennomsnittlige trekkkurven for de siste 10 årene $\pm$ S.E (Figur 1). Disse har vi lagt ovenpå årets vannstandskurve for Øyeren (lokal vannstand).

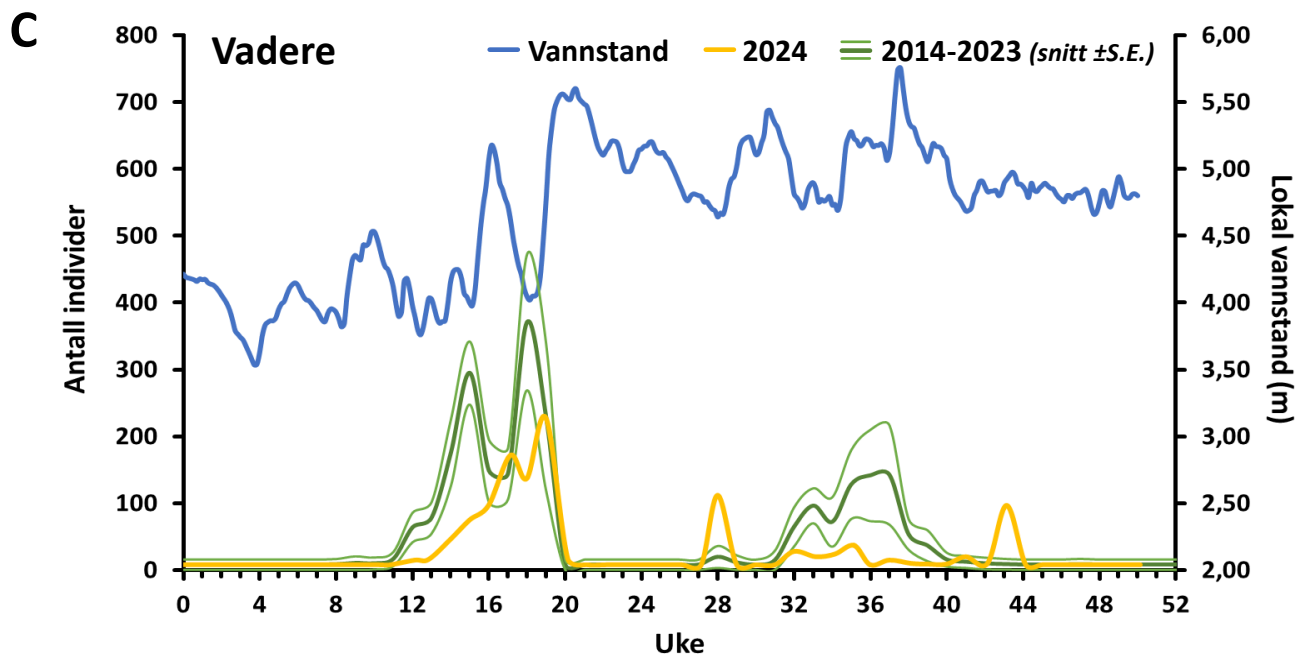
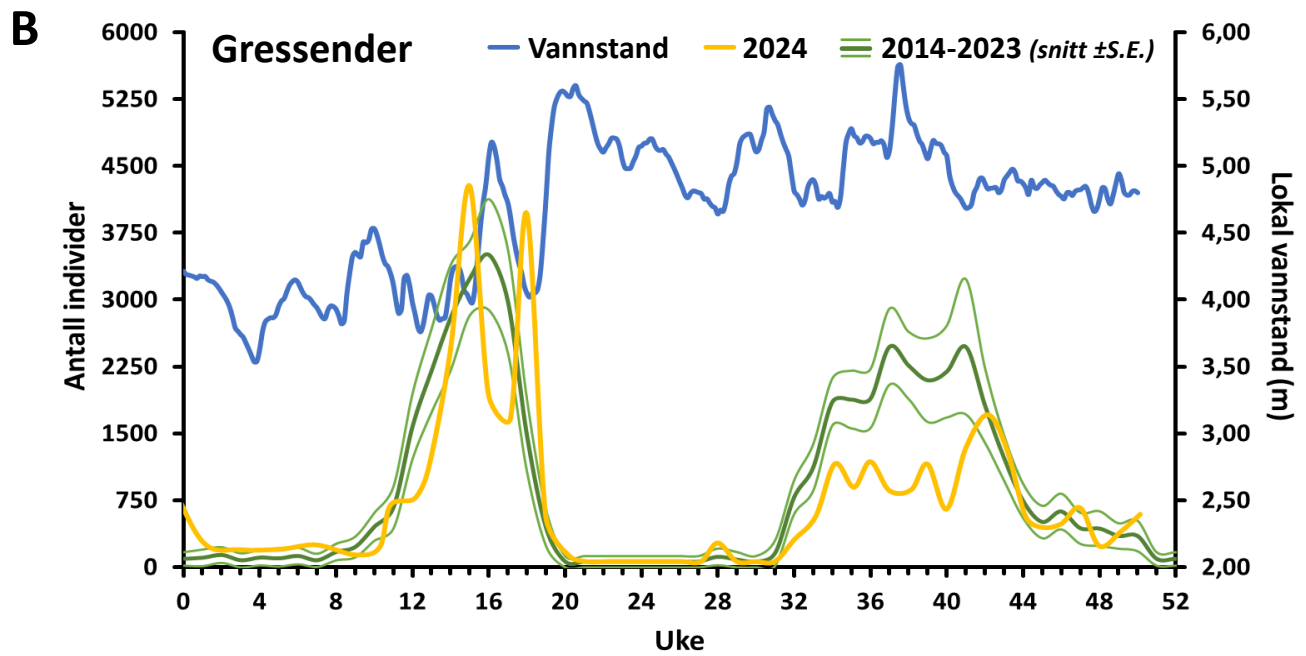
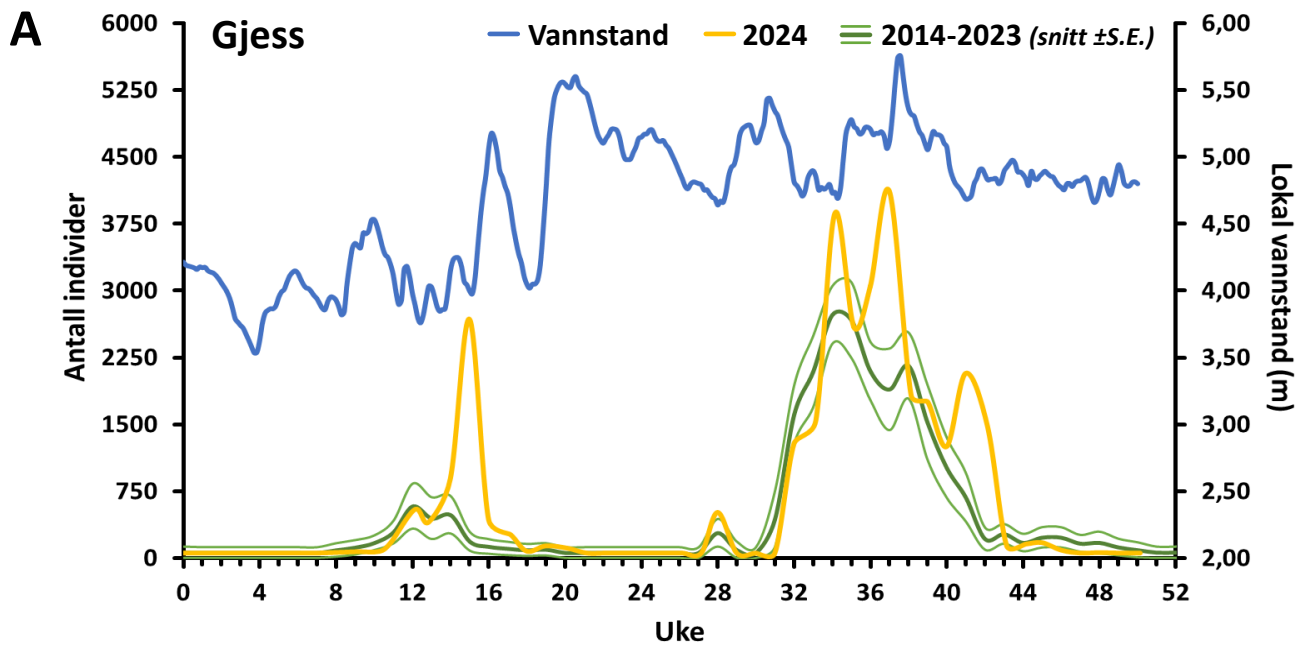
Tabell 1. Arter og antall individer observert under NØFs vannfugltellinger i 2024 *

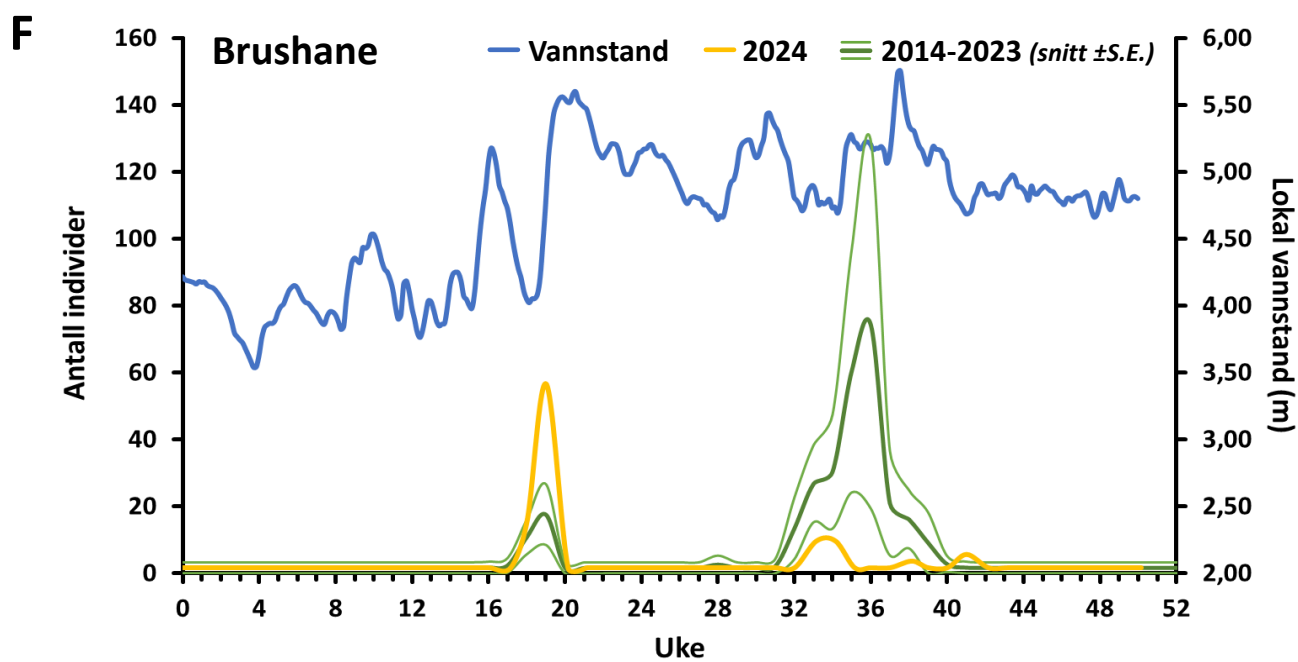
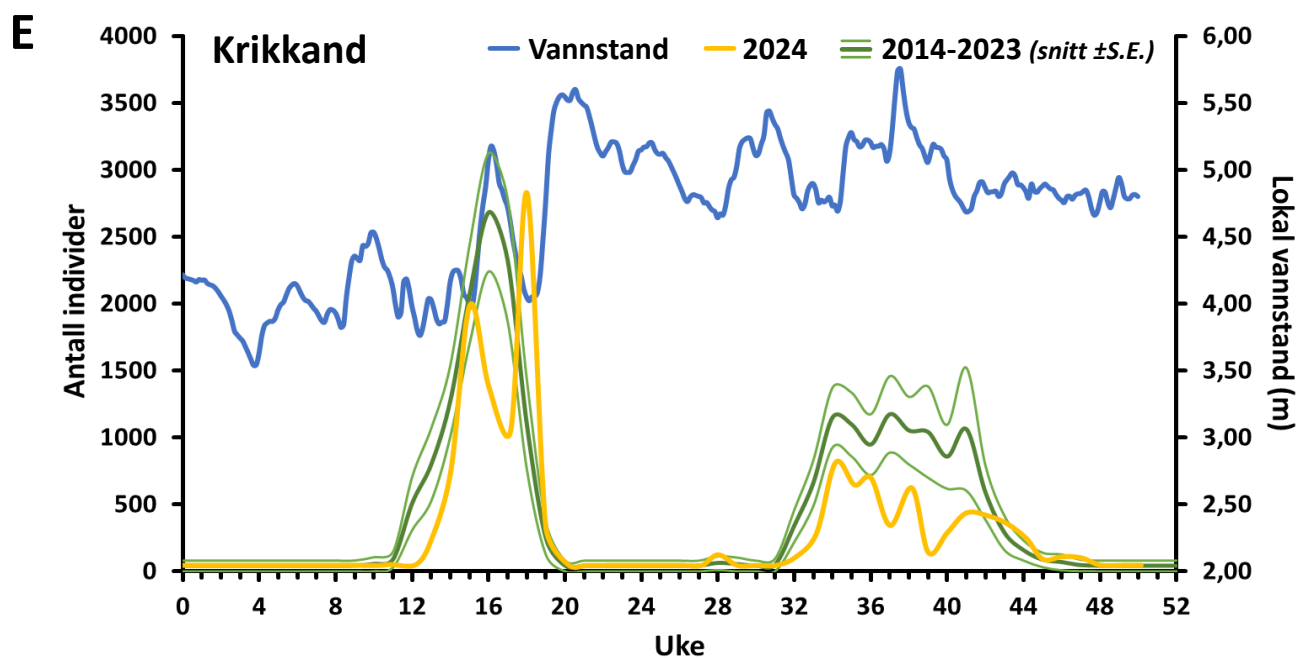
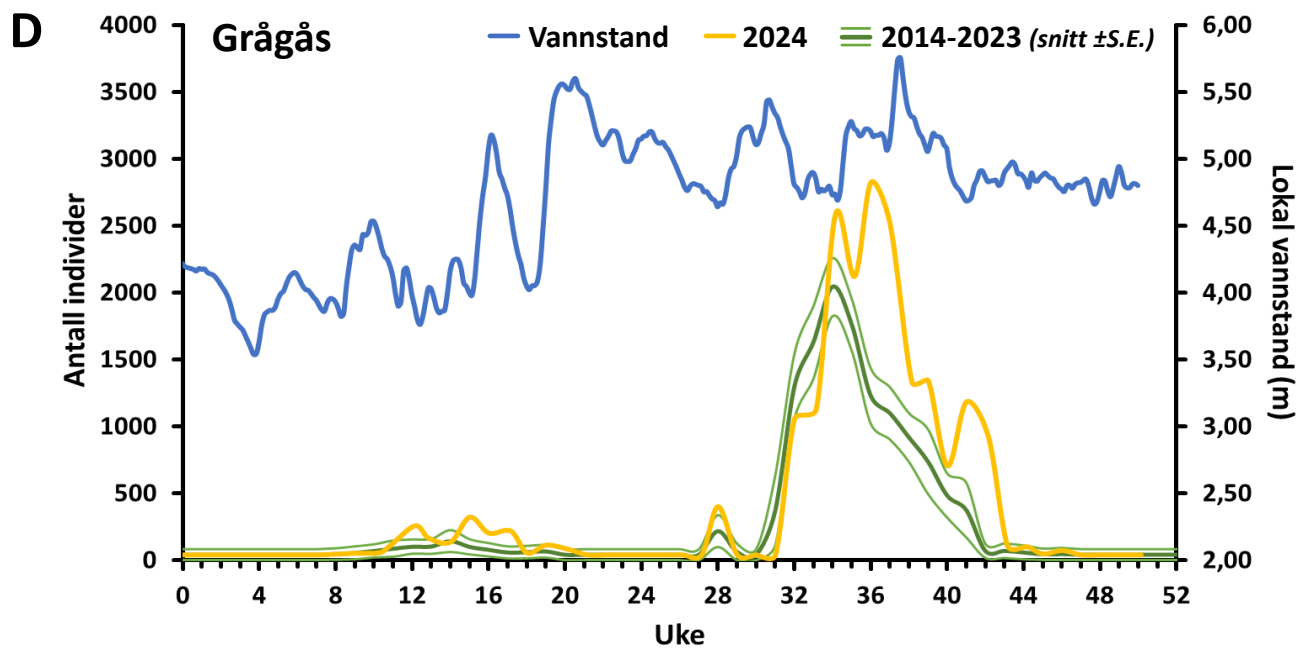
Knoppsvane (2048)	Skjeand (5)	Smålom (8)	<i>Brushane (91)</i>	Rødstilk (1)
Sangsvane (3354)	Brunnakke (4601)	Toppdykker (129)	Polarsnipe (4)	Sotsnipe (3)
Kortnebbgås (4572)	<i>Krikvand (13265)</i>	Storskarv (2065)	Steinvender (2)	Gluttsnipe (155)
Tundragås (8)	Taffeland (292)	Egretthegre (14)	Myrsnipe (61)	Hettemåke (1063)
Dverggås (2)	Bergand (5)	Gråhegre (234)	Tundrasnipe (1)	Dvergmåke (3)
<i>Grågåås (19098)</i>	Toppand (222)	Sothøne (9)	Dvergsnipe (1)	Fiskemåke (2361)
Kanadagås (2873)	Svartand (16)	Trane (167)	Enkeltbekkasin (71)	Sildemåke (439)
Hvitkinngås (3407)	Kvinand (1551)	Tjeld (185)	Lappspove (4)	Gråmåke (776)
Gravand (23)	Laksand (1131)	Dverglo (3)	Storspove (276)	Svartbak (35)
Stokkand (14185)	Siland (5)	Sandlo (21)	Skogsnipe (10)	Makrellterne (243)
Snadderand (4)	Lappfiskand (10)	Heilo (6)	Strandsnipe (12)	
Stjertand (55)	Storlom (3)	Vipe (91)	Grønnstilk (28)	

* Trekkurver for 2024 og 10-årsnitt er gjengitt grafisk i Figur 1 for artene i *blått*, samt de tilhørende artsgruppene.

Våren på Øyeren ble preget av stort tilsig lokalt til Øyeren i januar og problemer med is i kraftverkene. Dette førte til at regulanten økte tappingen forsiktig og lot vannstanden i Øyeren stige i uke 4-8. Sammen med revisjon i Sarp kraftverk som begrenset slukeevnen i uke 8-12 var vannstanden unormalt høy fram til slutten av mars. Gåsetrekket som går gjennom Øyeren på våren toppet også i år ut i uke 15, rett før snøsmeltinga i lavlandet satte inn (Figur 1A). Gressandtrekket som fulgte i ukene 14-20 (Figur 1B) fikk seg en kraftig knekk på grunn av snøsmeltinga som ga vannstand på over 5.00 m i uke 16. Denne artsgruppen domineres av krikvand, stokkand og brunnakke, og det samme fallet i antall individer som følge av de høye vannstandene kan også sees for krikvand (Figur 1E). Dette er i tråd med den negative sammenhengen mellom vannstand og vannfugl som har blitt godt dokumentert av NØF gjennom årene [2-5].

Lite nedbør og varmt vær ga en jevn smelting og en mindre vårflokk enn forventet ut fra snømengdene i fjellet vinteren 2023/24. Som en følge av dette passerte den lokale vannstanden i Øyeren 4.60 m allerede 7. mai og ødela dermed mulighetene for et godt vaderår på Svellet (Figur 1C). Da de fleste Tringa-artene passerte vårt område i den påfølgende uken lå vannstanden rundt 5.50 m og alt mudder var utilgjengelig. Brushane, som er karakterisert som sårbar (VU) i den norske rødlista, opptrådte likevel i akseptable antall i dagene før flommen kom, selv om det også er lavere enn fjoråret (110 ind) som var et godt vaderår (Figur 1F).

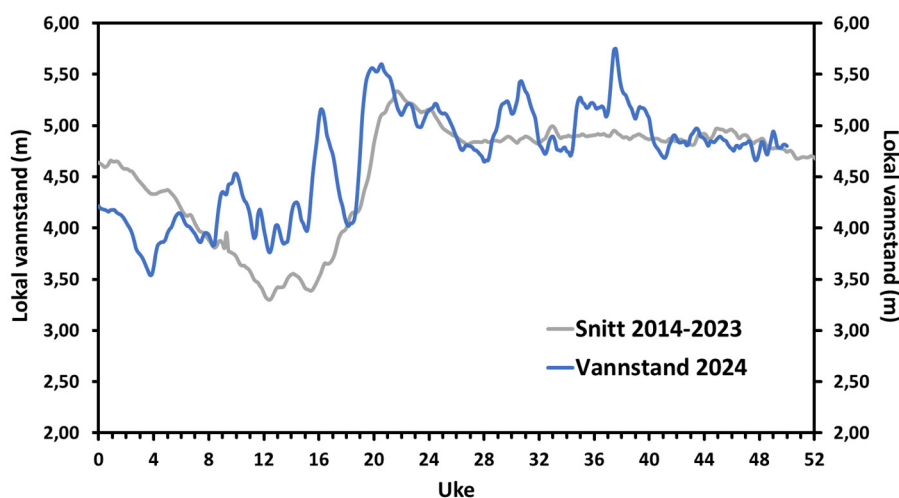

Figur 1. Vannfugltrekket 2024 Trekkurver for de angitte artene og artsgruppene for 2024 (gul), sammenstilt med gjennomsnittlig trekkurve $\pm$ S.E. (standardfeil) for de siste 10 år (grønn) og lokal vannstand Øyeren 2024 (blå). Lokal vannstand er regnet ut ved følgende formel: vannstand for Øyeren v/Mørkfoss (Nr:2.125.0) – 96,54 m.

Sommeren 2024 ble nok en våt sommer, der juni, juli og august fikk hhv 50%, nærmere 100% og 30% mer regn enn normalt [6]. For Øyeren medførte det store sommertilsiget en lange periode med høy vannstand. Den påfølgende regnflommen i september toppet ut i uke 37 med lokal vannstand 5,75 m i Øyeren, men den høye vannstanden hold seg i nærmere to uker. Alt vannet ødela høstens vadertrekk totalt (**Figur 1C og F**), men også gressandtrekket (**Figur 1B**) inkludert trekket av krikkand (**Figur 1E**) ble kraftig redusert. Gåsetrekket viste også i år større motstandsdyktig mot økt vannstand (**Figur 1A**). Mest sannsynlig fordi de fleste artene har større kropp og lengre hals, men også fordi flere av artene som hvitkinngås, kortnebbgås og grågås (**Figur 1D**) viser en positiv bestandsutvikling [1].

Mye nedbør, tidlig snøsmelting og redusert slukevne i enkelte av kraftverkene ga 2024 rekordmange dager med vannstand over 5,00 m (**Figur 2**). Fra 1. januar til 1. november var det 105 dager med vannstand over 5.00 m, mot normalt 43 dager basert på snittet for de siste 10 årene. Ved denne vannstanden begynner Øyeren å bli uinteressant for de fleste vanntilknyttede arter, noe som også er synlig i årets vannfugldata. Hvis dette blir den nye normalen, vil Øyerens verdi som rasteplass for vannfugl på trekk reduseres. Hva det vil føre til på sikt for de ulike fuglepopulasjonene som har lært seg å bruke deltaet som orienteringspunkt under trekket kan man bare spekulere i.

Figur 2. Vannstand 2024 Vannstanden har ligget høyere enn normalen (snitt siste ti år) store deler 2024, inkludert 105 dager med vannstand over 5,00 m.

VERDI FOR FORVALTNINGEN

Lange, standardiserte tidsserier med artsdata, slik som NØFs vannfugltellinger, er verdifulle for forvaltningen på flere måter. Den økologiske overvåkingen av vannfugl i Nordre Øyeren gir muligheter for å avdekke endringer i reservatets fuglefauna og dens kvaliteter (diversitet, produktivitet og motstandsdyktighet). Det ville for eksempel ikke vært mulig å si noe om omfanget av effektene av den høye vannstanden i år, hvis ikke vi hadde historiske trekkdata å sammenlikne med. Når slike hendelser oppstår, kan våre data analyseres direkte, fordi tidsserien fungerer som sin egen kontroll. I tillegg kan våre vannfugldata sammenstilles med andre data for å forsøke å si noe om endringer i bestander regionalt eller nasjonalt.

REFERANSER

1. Kvebæk Y. mfl. (2009). Nordre Øyeren - Trend, trekkprofil og preferanseområde for viktige vannfuglarter. Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 69 s.
2. Wilson J. (1996). Forholdet mellom vannstand og forekomst av våtmarksfugler under vårtrekket i Nordre Øyeren 1973-1994. Nordre Øyeren fuglestasjon, 240 s.
3. Dale S. (2002). Miljøfaglige undersøkelser i Øyeren 1994-2000. Vannstandens betydning for våtmarksfugl. Akershus Fylkeskommune, 94 s.
4. Sæther T. mfl. (2018). Sluttrapport fra vaderregistreringer på Årnestangen 2015-2018. Nordre Øyeren fuglestasjon, 17 s.
5. Sæther T. mfl. (2018). NØFs vannfugltellinger i Nordre Øyeren - kortrapport 2018 og regresjonsanalyser i forbindelse med flomtappingsprosjektet. Nordre Øyeren fuglestasjon, 3 s.
6. Glommens og Laagens Brukseierforening (2024). <http://www.glb.no>